

گشتی در بخش اشیاء نفیس هداشته توسط رهبر معظم انقلاب در موزه حرم مطهر رضوی

یادگار دوست در خانه دوست

سیدی-مشهد عصر قاجاری موزه ندارد. اما از قرن‌ها پیش، در آستان قدس رضوی مکانی به نام «خانه»، وجود داشته که محل نگهداری اشیای اهدایی و نذور گران بهای پیشکش شده ازسوی شاهان، امرا، توانگران یا کالاهای بی بها و بدون مصرف هدیه شده از سمت زائران فرودست و عوام بوده است. ماجرا از این قرار است که علاقه به آستان حضرت رضا^ع، سبب می شد هر فردی از هر طبقه اجتماعی و با هر مکتب اقتصادی در هر دوره زمانی، وقتی قصد زیارت می کرد، هدیه باپیشکشی با خود بیاورد تا در حرم مطهر و در راه رتق وفتق امور آن استفاده شود. این اشیا از شمعدان و پیه سوز تا طلا و جواهر به مصرف آستانه می رسید.

اما با گذشت روزگار و در پی تحولات

اجتماعی حتی اگر بلااستفاده می ماند، چون در حرم بود و برابر اعتقاد مردم، قداست داشت، دور انداخته نمی شد

و به ناچار در جایی، بایگانی و روی هم انباشته می شد.

بعدها در دوره تولیت محمدولی اسدی، این اشیا که تعدادشان بی شمار بوده است، در جعبه های شیشه‌ای چیده برای نمایش همگانی

به تالار تشریفات برده می شود. چندی بعد از انتقال اشیای خزانه به تالار تشریفات، محمدولی اسدی، تولیت وقت آستان قدس رضوی، در نامه ای به وزارت دربار می نویسد: «دفتر مخصوصی تهیه و تمام اشیا با اوصاف و علائم آن ثبت وضبط شده و در نظر است که محلی عالی برای ضبط این اشیا به نام موزه ساخته شود که مشاهده این اشیای نفیسه در تحت

تنظیمات مخصوصه عمومیت یابد». ساختمان این موزه به قراری که روزنامه اطلاعات در ۶ شهریور ۱۳۰۹ خورشیدی نوشته است، «عمارت زیبایی است که مراحل ساخت آن در حال آماده شدن است».

گویا بنای موزه ای که اسدی قرار بوده است آن را بسازد، پس از رخداد مسجد گوهرشاد و تیرباران او، به تعویق می افتد، اما در نهایت روزنامه

نمای بیرونی ساختمان قدیم موزه آستان قدس رضوی

شهامت در ۴ مرداد ۱۳۱۵ خورشیدی، خبر از پیگیری دوباره مسئولان وقت آستانه برای ساخت موزه مشهد می دهد و می گوید که قرار است برای احداث ساختمان موزه، بخشی از مدرسه «دودر» تخریب شود. سرانجام موزه آستان قدس هفت سال پس از انتشار خبر ساختش در ۱۴آذر ۱۳۱۶ به طور رسمی بازگشایی و افتتاح می شود. مساحت موزه در آن

دوران ۵ هزار و ۷۰۰ مترمربع بوده و طرح آن، هنر «آندره گدار فرانسوی» است. ساختمان موزه تا حدود سال ۱۳۵۰ خورشیدی در همین مکان قرار داشته است. اما از این سال به بعد، اشیا به طور موقت به مکانی در ضلع جنوب شرقی صحن موزه منتقل می شود تا ساختمان موزه مرکزی ساخته شود. ساخت موزه جدید تا سال ۱۳۵۶ به طول می انجامد. اما بازگشایی آن به دلیل برخی نواقص تا اوایل پیروزی انقلاب اسلامی عقب می افتد.

موزه حرم مطهر پس از انقلاب با تغییرات فراوانی روبه رو می شود و توسعه می یابد؛ آن چنان که برای آن بخش های مختلفی تعریف می کنند. اکنون معاونت موزه ها و ترویج میراث فرهنگی آستان قدس رضوی، شامل سه اداره: گروه مطالعات و معرفی آثار، اداره حفاظت و مرمت آثار فرهنگی و اداره گنجینه ها و یک بخش حفاظت و ایمنی و دارای چهار ساختمان است که یکی از آن ها به هدایای رهبر معظم انقلاب اختصاص دارد. ۲۹ فروردین و روز میلاد معظم له سبب شد در گشتی کوتاه از این موزه و تاریخ آن بگوییم.

فلوت سنتی بومیان سرخ پوست کوه آند

گلدان نقره‌ای عقیق نشان اهدایی عمران خان

برخی آثار به نمایش درآمده در بخش اهدایی های رهبر معظم انقلاب در موزه حرم مطهر رضوی:

تابلوی مرقع چوب عصر عاشورا

این تابلو متشکل است از سی نوع چوب به رنگ های طبیعی و همچنین صدف، مس، برنج و آلومینیوم که جمعی از بسیجیان کرج به سرپرستی محمد توانا، در ۱۳۸۱ خورشیدی، با ابعاد ۴×۶ متر ساخته و سال ۱۳۸۲ اهدا کرده اند.

قالیچه محرابی گلدانی (شجره طوبه)

نقش این قالیچه، شجره طوبه را نشان می دهد که ریشه در گلدانی حامل آیات سوره کوثر دارد. چهارده عدد گل آفتاب گردان و تعداد ۶۳ عدد برگ به تعداد سال های عمر شریف پیامبر ^(ص) حامل اسماء الحسنی است. کتیبه های موجود در حاشیه نیز مزین به شعر شهیار با مطلع «علی ای همای رحمت تو چه آیتی خدا را/ که به ما سوا فکندی همه سایه هما راه است. همچنین احادیثی از امام محمد باقر^(ع) در باب عدالت، زینت دهنده فرم های لچکی بالای نقش محراب در متن قالیچه است. در قسمت بالای محراب، صلوات و سلام خاص حضرت زهرا^(ص) و اولاد ایشان نقش بسته است. این قالیچه را در سال های معاصر، سیده فریده موسوی بافته و مرحوم حاج سیداباصلت موسوی زنجانی آن را اهدا کرده است.

تابلوی قلم زنی مزین به تمثال امام خمینی (ره)

این اثر یک قاب بیضی شکل مسی در اندازه ۷۶ در ۹۶ سانتی متر است که داخل یک قاب طلایی رنگ قرار گرفته است و دارای کتیبه هایی به شرح «بسم الله الرحمن الرحیم یا ایتها النفس المطمئنه ارجعی الی ربک، راضیه مرضیه فادخلی فی عبادی و ادخلی جنتی صدق الله العلی العظيم» و «وصیت من به همه آن است که با یاد خدای متعال به سوی خودشناسی و خودکفایی و استقلال، با همه ابعادش به پیش بروید و بی تردید دست خدا با شماست» از حضرت امام خمینی ^(ره) است. این اثر را مهدی علمداری با تکنیک قلمزنی و جُنده کاری ساخته و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی اهدا کرده است.

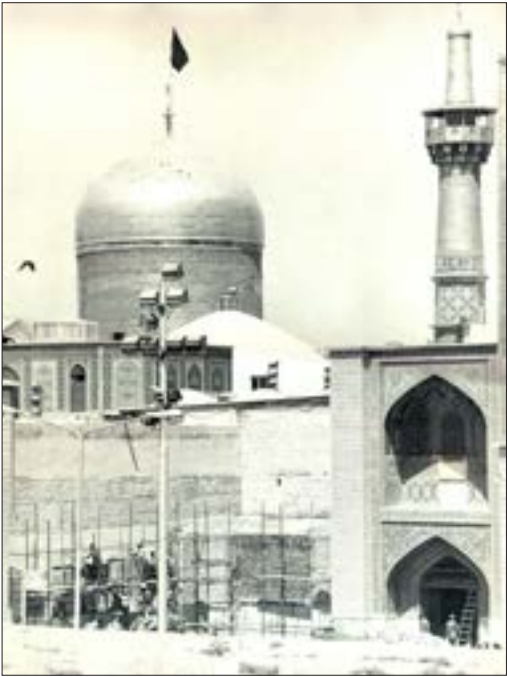
مهر نایب خاص امامز مان (هج)

سید حسن نصر!...دبیرکل حزب...لبنان، در ذی القعدة سال ۱۴۳۵ قمری مهری از عقیق سبز یعنی هدیه می آورد که بر روی یک پایه انگشتر قرار گرفته است و بر روی آن، جمله «عدتی یوم الوعد» حک شده است و منسوب به عثمان بن سعید عمری، اولین نایب خاص امام زمان ^(ع) است و طبق آزمایش هایی که در لندن انجام شده است، قدمت آن به سال های ۲۵۰ تا ۳۰۰ هجری قمری می رسد. این مهر در سال ۱۳۹۳ به رهبر معظم انقلاب، آیت...خانمه ای، هدیه داده است.

تاریخ حرم

روایتی از حرم مطهر در ۳۰۰ سال نخستین ساخت

روایت دفن پیکر مطهر امام رضا^(ع) در خاک خراسان

هما سعادتند از مینی که قرن هاست در متون کهن، ارض اقدس خوانده می شود، محل پال زدن فرشتگان بوده است و ملائک، یاسبان حریم حرمش هستند، قدیمی ترین بنای مشهد است که خشت به خشتش روایتگر تاریخ است؛ تاریخ تاجداران و رعایای بسیار که هر کدام برای حاجتی و عرض نیازی روبه این درگاه نهاده اند و به فراخور حال و وسعتشان، نقشی هم در آن درانداخته و بر وسعت و شکوهش افزوده اند. این ارادات، حالا مساحت حریم حرم مطهر رضوی را با صحن ها، رواق ها و گنبدینه های ارزشمند تاریخی، هویتی و معنوی اش به حدود یک میلیون مترمربع رسانده است اما شاید سؤال باشد که سنگ بنای نخستین حرم مطهر چگونه بنا نهاده شده و اولین تغییرات در آن چگونه به وجود آمده است؟

دفن پیکر امام رضا^(ع) در هارونیه

سیاهه متون تاریخی می گویند وقتی هارون الرشید به سال ۱۹۳ هجری قمری برای سرکوب «رافع بن نصر سیار» عزم خراسان می کند، بیمار می شود و در باغ «حمید بن قحطبه»، والی خراسان، که هارون همان جا اقامت داشته است، می میرد و در همان مکان نیز دفن می شود. ۱۰ سال پس از این تاریخ در آخر ماه صفر سال ۲۳۳ هجری قمری امام رضا^(ع) نیز به حبله مأمون در«نوقان» به شهادت می رسند و پیکر مطهرشان را در هارونیه، مجاور هارون الرشید، به خاک می سپارند. علت اینکه مأمون، مدفن امام^(ع) را نزدیک پدرش قرار می دهد، هم این بوده که می خواسته است در انظار عمومی، خود را از اتهام به شهادت رساندن ایشان تبرئه کند. شیخ صدوق در«عیون الاخبار» به روایت اباصلت هروی، گور هارون را مکانی باز و وسیع توصیف کرده است که مأمون بر آن قبه یا بارگاه ماندنی می سازد، قبه ای که بعدها هارونیه نام می گیرد و گویا همین فضای روضه منوره فعلی بوده است؛ فضایی که با توجه به شکل قرارگیری لوحه فراز آرامگاه امام رضا^(ع) و اظهار نظر برخی صاحب نظران (پیرنیا، مولوی و صنیع الدوله) می توان حدس زد بنایی مربع شکل از نوع همان چهارطاقی های دارای ایوان بوده و به اعتقاد «آندره گدار»، از معماری کهن خراسان الهام گرفته بوده است.

مزاری با یک حصار بر اطرافش

یک قرن پس از آن، در دورانی که «امیر منصور، محمد بن عبدالرزاق طوسی»، حاکم این دیار بوده است، تلاش می کند حرم مطهر رضوی را توسعه دهد و فضایی حیاط مانند برای آن ایجاد می کند. گزارش های رسیده از حوالی قرن چهارم هجری قمری نیز نشان می دهد که مزار حضرت^(ع) دیواری حصار مانند داشته و محل زیارت بوده است؛ برای نمونه ابن حوقل جغرافی دان وقتی در قرن چهارم هجری قمری به توس سفر می کند، درباره مرقد مطهر امام هشتم^(ع) می نویسد: «شهرهای توس عبارتند از رایگان (رادکان)، طبران (تابران)، نوقان و ثروغوذ (طرقبه)، و مرقد علی بن موسی الرضا^(ع)، نزدیک شهر نوقان و در نزدیکی قریه ای به نام سناباد قرار دارد. اطراف مرقد را با دیوار بلندی محصور کرده اند. داخل این حصار، ساختمانی زیباست و جمعی در آن معتكف هستند».

دیواری که سبکتکین خراب کرد

برابر روایات، این دیوار را «ناصرالدین سبکتکین» در دوره غزنویان تخریب می کند، آن چنان که اندکی بیش از دو متر از ارتفاع دیوارهایش برجای نمی ماند. اما بعدها و در زمان سلطنت مسعود غزنوی، «بو بکر شهمرد» و «سوری بن معتز»، از رجال دربار غزنوی، بازسازی و آبادش می کنند. «ابوالفضل بیهقی» در این باره می نویسد: «مشهد علی بن موسی الرضا، علیه السلام، را که بو بکر شهمرد، آبادان کرده بود، سوری در آن زیادت های بسیار فرموده بود و مناره ای کرد و دیهیی خرید فاخر و بر آن وقف کرد».

ناگفته نماند با اینکه خبر تخریب حرم توسط سبکتکین، در بسیاری متون موقق از جمله روایات ابن اثیر نقل شده است، به گفته سید مهدی سیدی این خبر چندان اعتبار ندارد؛ زیرا در گنجینه آستان قدس قرآنی وجود دارد که ابوالقاسم کثیر به سال ۳۹۳ هجری قمری وقف حرم مطهر کرده است و سیدی با استناد به این تاریخ، معتقد است اگر سبکتکین حرم را تخریب کرده، پس این قرآن هم باید از بین می رفته است.

پس از سوری بن معتز، ابوالحسن عراقی، دبیر دستگاه غزنویان، نیز با هدف توسعه حرم مطهر، مسجد بالاسر را می سازد و موقوفاتی بر آن قرار می دهد. ابوالحسن عراقی بنا به وصیتش پس از مرگ در حرم مطهر دفن می شود و از همین رو، او قدیمی ترین شخصیت دفن شده در این محدوده است.

نصب نخستین سنگ مزار بر مرقد امام رضا^(ع)

بنای بازسازی شده حرم رضوی در قرن چهارم بر شیوه معماری گذشته، نبوده است و دچار تغییراتی می شود؛ رجبعلی لباف خانیکی می گوید که در این دوران، معماری چهارطاقی مزار حضرت رضا^(ع) که در دوره مأمون ساخته شده بوده، باقی بوده اما رویه و بقعه آن تغییر کرده است و تحت تأثیر شیوه معماری آن روزگار، شبیه آرامگاه ارسلان جاذب در سنگ بست (سی کیلومتری جنوب مشهد) ساخته می شود. در روزگار سلجوقیان، حریم حرم بسیار کوچک، شامل مزار و بقعه، مسجد بالاسر و مقبره «ابوالحسن عراقی» بوده است که آن را هم مدتی بعد، غرّه دوباره تخریب می کنند، اما شرف الدین علی قمی، از وزیران دستگاه سلاجقه، آن را دوباره مرمت می کند. قدیمی ترین سنگ مزار مطهر هم مربوط به همین دوران است که در سال ۵۱۶ هجری قمری «عضدالدین فرامرز علی»، والی دست نشاندۀ سلطان سنجر سلجوقی، آن را می سازد و بر روی مرقد نصب می شود.

شماره

۴شنبه

۲۹ فروردین ۱۴۰۳
۸۰ شوال ۱۴۴۵
شماره ۲۲۱۵

۱۵

تاریخ و هویت